

”Frå lekmannsforsamling til kyrkjelyd – endringar i kyrkjesyn og kyrkjepraksis i tre lutherske lekmannsorganisasjonar på 1990- og 2000-talet”

BIRGITTE LERHEIM

Innleiing: ”Meir kyrkje” eller ”mindre kyrkje”?

I denne artikkelen vil eg ta føre meg nylege endringar i kyrkjetenking og kyrkjepraksis i tre lutherske lekmannsorganisasjonar i Noreg: Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM, tidlegare Kinamisjonen), Normisjon (tidl. Det norske lutherske indremisjonsselskap og Den norske Santalmisjon) og Indremisjonsforbundet (ImF, tidlegare Det Vestlandske Indremisjonsforbund). Organisasjonane arbeider gjennom bedehus og forsamlingslokale, tradisjonelt etter prinsippet ”fri og uavhengig, men innan kyrkja”. Historisk har det vore viktig for organisasjonane å ha ein sjølvstendig profil i høve til Den norske kyrkja (Dnk). Samarbeid med offisielle kyrkjestrukturar har vore mogeleg under denne føresetnaden – bedehusfolket bruker ofte Dnk sine riter og sakrament, men markerer samstundes avstand til det ”kollektivt allmennreligiøse” (særskilt på Vestlandet, der fri nattverd har vore vanleg).

Samvirket mellom Dnk og organisasjonane har Hegstad 1999

illustrert med ein "ellipsemodell"¹ med to brennpunkt, det eine med basis i det statlege kyrkjevesenet, det andre med basis i lekmannsorganisasjonane. Dette samvirket har i liten grad blitt reelt utfordra gjennom heile det 20. hundreåret. Når kyrkjerådsleiar Nils Tore Andersen i eit NRK-intervju i november 2006 uttala ei klar tilslutning til organisasjonane sin plass i kyrkjelandskapet, stadfesta han på sett og vis ellipsemodellen. Likevel er modellen stadig debattert, og Hegstad 1999 spør kor vidt denne utviklinga kjem til å halde fram: Gjennom ståstaden sin i høve til Dnk, både praktisk og ideologisk, inntar organisasjonane ein uklar ekklesiologicalisk posisjon: Dei representerer fellesskap med kyrkjelyden sine drag, men avgrensar seg frå å bli regulære kyrkjelydar i Dnk.

Kva plass har organisasjonane sine lekmannsforsamlingar i framtida sitt kyrkjebilete? Vil dei bli "meir kyrkje" eller "mindre kyrkje"?² I denne artikkelen vil eg vise at det finnest ein klar, men ikkje eintydig, tendens i retning "meir kyrkje", men ikkje slik vi har vore vane med å forstå dette omgrepet. Fleire lekmannsforsamlingar har i løpet av dei siste ti åra etablert seg med kyrkjelyden sine kjenneteikn – eigne gudstenestelege samlingar og full sakramentforvaltning.

Fram til 1990-talet hørte vi sjeldan tale om "heilskapelege tilbod" i lekmannsforsamlingane, med unntak av i offentlege debattar om kontroversielle etiske og dogmatiske spørsmål i kyrkja. Midt på nittitalet endrar dette seg. Dei første bedehusdåpane³ – barnedåpar i regi av bedehusforsamlingar – som fekk offentleg merksemd fann stad i Bjørgvin på denne tida.⁴ Samstundes tok ein brei debatt om kyrkjepraksis på bedehusa til.⁵ Prof. em. Carl Fredrik Wisløff heldt i 1995 foredraget "Bedehusforsamlingen i den kirkelige situasjonen" på eit møte i Forkynnar- og leiarringen for Vestlandet (FLRV), og kom med framlegg om sakramentsforvaltning og kyrkjelege handlingar på bedehusa, utan å støtte danninga eigne frikyrkjelydar. Foredraget vart motteke med alt frå avvising til jubel, og utlyste ein stor debatt i media.

På denne tida hadde nokre få bedehusforsamlingar så vidt starta prosessen mot etablering av eigen kyrkjelyd. På kva vis dette har gått til, og korleis det blir grunnlagt, varierer. Nokre stader har utviklinga til kyrkjelyd i gått føre seg i dialog med og under tilsyn av den lokale biskopen, andre stader blir det etablert parallellstrukturar som ønskjer å vere sjølvstendige i høve til Dnk. Utviklingsmønsteret er ikkje eintydig, og praksis varierer organisasjonane imellom. Endringane dei siste 15 åra er likevel slåande, og

denne artikkelen vil eg i kartlegge og drøfte sentrale drag ved desse gjennom å handsame konkrete kyrkjelydar/forsamlingar og debattar knytt til konkrete kyrkjepraksisar. Artikkelen plasserer seg innan bedehusforsking⁶ i spenninga mellom teologi og empiri, med vekt på teologi.

Bakgrunn: Bedehusforsking

Det er gode grunnar for å hevde, som Olaf Aagedal, at bedehuskulturen best lar seg forstå i eit breiare kulturperspektiv, med meiningsperspektivet – teologien – som ein av fleire faktorar.⁷ Likevel finn eg det her tenleg å nytte ein meir spissa teologisk optikk på emnet det gjeld. Teologi er ikkje berre noko som blir skrivne og gjort ved dei teologiske lærestadene. Norsk teologi kjem ikkje berre til uttrykk i akademiske tekstar, debatt mellom kyrkjelege leiingar og i Dnk sine offisielle vedkjenningskrift og liturgiar. Teologi blir også laga, tradert og omforma i på andre felt og i mykje breiare forstand: Gjennom kyrkjene sin praksis.

Det finnest få spesialiserte forskingsbidrag om bedehusorganisasjonane sin teologi og relevant kjeldemateriale er berre i nokon grad samla og handsama vidare. Å gjere dette handlar om å ta organisasjonane på alvor som produsentar og tradentar av teologi – som teologiske subjekt. Dei lutherske misjonsorganisasjonane organiserer mange av dei religionssosiologien reknar som ”aktive kristne”⁸ i Noreg, og er i stor grad grasrotørslar. Å opparbeide empiri om kyrkjetenking og kyrkjepraksis i lekmannsorganisasjonane er ei forskingsoppgåve i seg sjølv. Sidan teologisk praksis går føre seg i ein mangfald av interseksjonar eller snittpunkt mellom kontekstar og tekstar, og alltid inneber ein refleksjon over både tekstar, forteljingar, ritar og tradisjonar, er det naturleg å nytte eit breitt kjelde- og metodetilfang i eit slikt arbeid.

I eit strategisk kyrkjetenkingsperspektiv⁹ handlar det òg om på kva premiss verdiane som ligg føre i desse rørsleane – t.d. folkeleg appell, formidling av kristen tru til ei breie kontaktflater i lokalmiljøa, misjonsengasjement globalt og lokalt – blir vidareført, og i kva for samanhengar.¹⁰ Hegstad 1999 seier at Dnk forvaltar den historiske arven sin dårleg dersom ho set seg i ein situasjon der dei vitaliserande elementa som vekkingskristendomen har representert, enten blir passiviserte eller avskalla i retning av frikyrkjedanningar. Når tendensen til det siste synest å vere i ferd med å styrkast, er det naturleg å spørje: Ligg årsakene til dette berre å finne i Dnk si (underforstått mangelfulle) forvaltning av

det Hegstad kallar "den historiske arven", eller er biletet meir komplekst?

Etter eit historisk skisse vil eg presentere tre markerte kyrkje-lydar eller forsamlingar knytte til kvar sin lekmannsorganisasjon. Deretter reflekterer eg over samanhengen mellom terminologi og kyrkjesyn, før eg avsluttar artikkelen med ei oppsummering og eit utblikk.

Kyrkjesynet i organisasjonane. Historisk bakgrunn

Ole Hallesby og Johan Martin Wisløff fronta, etter initiativ frå lekmannsorganisasjonane, innbydinga til den berømte storsamlinga i Calmeyergatens misjonshus 15.01.1920. Føremålet med møtet var å styrke vedkjenninga til "bibeltru kristendom" og verne dei kristne mot dei såkalla liberale teologane. Det vart vedteke at ein ikkje skulle gå inn i noko *friviljug* samarbeid med nokon som hadde brote med Bibelen sin autoritet, t.d. ved å setje spørjeteikn ved Apostolicum si "likeframme" meining¹¹ (t.d. jomfrufødselen). Denne strategien er det ettertida har kalla "Calmeyergatelina", og som har vorte førande for organisasjonane sitt kyrkjesyn i tydinga "synet på Dnk og samarbeidet med denne".

Kinamisjonen sin generalsekretær Ludvig Hope (1871 – 1954) målbar eit kyrkjesyn som prega forholdet mellom dei store lekmannsorganisasjonane og Dnk gjennom heile det tjuande hundreåret. Hope var kritisk til det kyrkjelege embetet, og arbeidde for lekfolket sin rett til å dele ut nattverden. Etter ein sjuårig strid vart retten til såkalla "fri nattverd" lovfesta i 1913. Den frie nattverden har vanlegvis vore praktisert i eigne møte, gjerne i etterkant av eit ordinært møte. Etterpå blir nattverden forretta med kjerna av bedehusforsamlinga til stades, ofte i eit eige, meir intimt rom som småsal eller peisestove.

Denne nattverdspraksisen speglar ikkje berre eit skilje mellom alle døypte og forsamlinga på bedehuset, men også eit skilje innan bedehuset, jfr. Hope i *Kyrkja og Guds folk*¹²: "Kyrkja, statskyrkja eller frikyrkja og dei frie organisasjonane eller kva navn dei har – dei er ikkje det same som menigheten. Men menigheten, dei verkelege kristne er i organisasjonane. meir eller mindre i alle. Men i organisasjonane er det ogso mange som staar utanum menigheten, fordi dei ikkje er atterfødde"¹³. Veneflokken av dei atterfødde truande blir såleis eit synleg uttrykk for Gudsfolket. Statskyrkja må difor gje desse høve til å ordne verksemda si etter samvitet si overtyding på Guds ords grunn.¹⁴ Dei kristne skal like-

vel bli verande i statskyrkja som lys og salt: "Me skal leggja kristendomen inn i statskyrkja indirekte", seier Hope.¹⁵

Vi finn spor av Calmeyergatelina i organisasjonane sine sjølvpresentasjonar og i regelverket deira. På heimesidene sine presenterte NLM inntil nyleg seg som ein fri organisasjon tilknytt Dnk, men etter Kyrkjemøtet 2007 er dette erstatta av "en fri og selvstendig organisasjon på luthersk grunn".¹⁶ Likeeins presenterer ImF seg som ei evangelisk-luthersk vekkingsrørsle innan Dnk, ei rørsle som også er open for medlemmer av andre kyrkjesamfunn, samt dei som utan kyrkjemedlemskap vedkjenner seg til ImF sin "basis og åndelige idealer".¹⁷ Normisjon presenterer seg som "en fri og selvstendig bevegelse innen Den norske kirke med fokus på fellesskap og misjon."¹⁸ Alle tre organisasjonane har same vedkjenningsgrunnlag som Dnk, NLM har i tillegg Konkordieformelen. Korleis organisasjonane på grunnlaget av dette tenkjer seg at kyrkje kan få kropp, er i ferd med å endre seg, som denne artikkelen viser.

"Meir kyrkje": Storsalen, Tremorkirken og Sunnmørskirka

Eg vil no presentere hovuddrag i tre nyare kyrkjelydsdanningar i lekmannsorganisasjonane – Storsalen i Oslo (Indremisjonsselskapet, seinare Normisjon), Tremorkirken på Sotra (NLM) og (Indremisjonsforbundet) i Ålesund. Grunna ulikt kjeldetilfang vil desse tre presentasjonane ha noko ulikt fokus. I høve til utviklinga i Storsalen utgjer Geir Øystein Andersens *Tid for menighet* frå 2002 hovudkjelden.¹⁹ For dei to andre kyrkjelydane er sjølvpresentasjonar på eigne og moderorganisasjonen sine nettsider og i eigne organ samt anna pressedekning hovudkjeldene. Eg er merksam på at sitat i pressa kan vere noko upresise i høve til det den som er intervjuar har meint. Sjølv om framstillingane skil seg litt, vil fokus ligge på synet på forsamlinga si verksemd som kyrkjepraksis og tilhøvet til Dnk.

Storsalen

Storsalen i Oslo starta med gudstenester sist på 80-talet etter framlegg frå dåverande generalsekretær i Indremisjonsselskapet, Anfin Skaaheim. Gudstenestene erstatta dei tradisjonelle formiddagsmøta på søndagane.²⁰ I deler av organisasjonen hadde det vakse fram ei ny og endra forståing av kva som måtte til for å nå byfolk. Ei sentral inspirasjonskjelde var Chicago-pastoren Ray Bakke si tenking om urbanisering og bymisjon.²¹ Indremisjonsselskapet ville ta

”kirkelig ansvar” – og kommuniserte at satsinga vart gjort for kyrkja si skuld, og ikkje som protest eller naudordning. Argumenta var misjonsstrategiske: Aukande mobilitet mellom nye generasjonar og eit ønskje om ”alt under eitt” tak vart nemnd.²² Skaaheim argumenterte pragmatisk: ”...vi må være villige til å vise litt smidighet i arbeidet som tjener evangeliets sak”.²³

Paul Erik Wirgenes vart i 1998 kalla til teneste i Storsalen. Saman med Skaaheim utarbeidde han mykje av det ideologiske grunnlaget for Indremisjonsselskapet si bysatsing både på organisasjonsplan og lokalt i Storsalen. Gjennom samtalar mellom Skaaheim og dåverande oslobisp Andreas Aarflot vart det avklara at bispnen såg Storsalen-verksemnda som eit strategisk arbeid for Dnk.²⁴ Dette møtte kritikk både ifrå Dnk-positive indremisjonsvenner og frå den meir lågkyrkjelege fløya, som ikkje ønskte ei slik kyrkjeleggjing.²⁵ Det vart presisert av det ikkje var *Indremisjonen* si verksemd som sto under kyrkjeleg tilsyn, men presten og gudstenesteverksemda.²⁶ Lekfolk fekk i 1998 høve til å forrette nattverd på G2-gudstenestene²⁷ i Storsalen etter Dnk si ordning – dei unge som sto bak desse gudsteneste *ønskte ikkje* at dette skulle vere fri nattverd.²⁸

Var gudstenesteverksemda i Storsalen på dette tidspunktet å rekne som ein kategorialkyrkjelyd?²⁹ Andreas Aarflot nytta dette ordet i ei helsing til forsamlinga, medan Skaaheim definerte arbeidet som eit gudstenestetilbod med nattverd på vegne av og innan Dnk, og åtvare i på leiarplass i Indremisjonsselskapet sitt organ *For Fattig og Rik* mot at særgrupper i kyrkja skulle få status som kyrkjelydar. Presten som tenestegjorde var meir på line med Aarflot, og opplevde den uklare haldninga her som ei belastning.³⁰ Biskopen kunne heller ikkje øve eit så aktivt tilsyn med Storsalen som han ville ha gjort om dette var ein ordinær kyrkjelyd.³¹

I 1998 tok ein til med å halde dåp i Storsalen sine gudstenester. Kyrkjerettsleg vart dette definert som ein del av Oslo domkirke sitt tenestetilbod, og i samband med namneskiftet vart det igjen understreka av at dette ikkje formelt sett var ein kyrkjelyd.³² I år 2000, då Indremisjonsselskapet og Santalmisjonen fusjonerte, bytta *Storsalen Indremisjon* namn til *Storsalen menighet*.³³ I 2001 var det for første gang konfirmasjon i Storsalen, og ungdomsleiaren Knut Tveitereid sa til *Vårt Land* at Storsalen med dette ønskte å fungere som ein heilskapeleg kyrkjelyd.³⁴ Same året konkluderte leiarsamlinga i Normisjon med at forsamlingane innan organisasjonen skal drivast i forståing med Dnk, og at dåp og nattverd

skal forrettast i forståing med den lokale biskopen.³⁵ I Andersen 2002 tolkar forfattaren utviklinga i Storsalen som *ein annan måte* å vere "i, men ikkje under DnK på" enn kva tilfellet er når det gjeld samtidig praksis i dei to andre organisasjonane eg tar føre meg i denne artikkelen.

I 2004 vart kyrkjelyden tildelt *Church Health Award* på Saddleback-kyrkja³⁶ si konferanse om målretta kyrkjelydar. Kyrkjelyden sin hovudpastor Rick Warren, som starta arbeidet i Saddleback nærast frå grunnen av i 1980, har av leiande amerikanske aviser og tidsskrift vore omtala som USAs mest innverknadsrike religiøse leiar. Kyrkjelyden har vore ei sentral inspirasjonskjelde i den amerikanske kyrkjevekstrørsla, og er ressurs- og premissleverandør for ei rekkje andre kyrkjelydar.³⁷

Tremorkirken

Tremorkirken er ein nyetablert kyrkjelyd som held til på Sotra. Kyrkjelyden tok til som ei bønegruppe i ein venegjeng midt på 1990-talet³⁸, men har sidan då vakse så mykje at dei har vore nøydd til å bytte lokale fleire gangar, og held no til på kjøpesenteret Sartor på Straume.³⁹ Tremorkirken er sidan 2005 tilknytt NLM.⁴⁰ Tremorkirken vart ikkje danna i regi av ei bedehusforsamling, men som ei bønegruppe som har *utvikla seg til forsamling* og i samband med dette meldt seg inn i ein stor misjonsorganisasjon som *kyrkjelyd*. Dette er historisk i NLM. Gjennom NLM har Tremorkirken har eit ytremisjonsengasjement, medan NLM sjølv i følgje Tremorkirken sine heimesider ser kyrkjelyden som misjonsarbeid "siden Noreg ikkje lenger er et kristent land i den forstand som det har vært".⁴¹

Kyrkjelyden driv eit aktivt arbeid med søndagsmøte (ikkje gudstenester) og husgrupper samt barne- og ungdomsarbeid. I kyrkjelyden er dei ei hovudvekt av unge familiar. Tremor-namnet assosierer til rørsle, bølger og jordskjelv. Dei unge Tremor-gründarane har bakgrunn frå tradisjonelt kristeleg arbeid, men ønskjer å arbeide i nye og andre former. Geir Martin Nilsen, som til hausten 2007 var einaste heiltidstilsette i kyrkjelyden, seier i eit intervju med Bergens Tidende at kyrkja "tar den nye tid på alvor og skaper en kirke som møter vanlige menneskers behov". Ved sidan av Nilsen, som blir titulert forsamlingsleiar, hadde kyrkjelyden då 8 andre medarbeidarar som ber pastortittel, derav to kvinnelege barnepastorar.⁴² Både bruken av pastortittelen og at han blir brukt også på kvinner i teneste i NLM må karakteriserast

som oppsiktsvekkjande. Kyrkjelyden har full sakramentsforvaltning, og hadde i 2006 sitt første konfirmantkull.⁴³ Dåverande gudstenesteleiar og tilsett i ImF (frå 2008 Nilsen sin etterfølgjar som hovudpastor, Willy Landro) viser til ei "utvikling i liberal retning i Dnk" som fører til at kyrkjelydar som Tremorkirken vil presse seg fram etterkvart. Det er interessant at Tremorkirken, med sin på mange måtar radikale kyrkjepraksis har valt å melde seg inn i ein tradisjonell og det mange vil oppfatte som den mest gammaldagse misjonsorganisasjonen vår. Innmeldinga i NLM kan sjåast på både som eit uttrykt ønskje om identitet, men samstundes som ein strategi for å vinne legitimitet i det lokale og regionale kristenlivet.

Sunnmørskirka

Sunnmørskirka held til i Ålesund bedehus, der det som i Storsalen har vore tradisjon med møte søndag føremiddag. Sunnmørskirka er knytt til Sunnmøre Indremisjon (SI).⁴⁴ Kyrkjelyden, som vart etablert i 2006, har ikkje sprunge direkte ut av Ålesund indremisjon, som eig lokalet, men leiger bedehuset ein søndag i månaden. Som Tremorkirken og Storsalen har Sunnmørskirka eit særleg fokus på barnefamiljar og unge vaksne.

Sunnmørskirka vart førebudd gjennom ein fleirårig prosess, der både sentrale personar i einskildsforsamlingar og tilsette i indremisjonskrinsen har vore involverte. Det vart i løpet av prosessen tatt initiativ til kyrkjelydsdanningar lokalt, men prosessen har enda med at ein har kanalisert energien inn i eit felles løft for nordre Sunnmøre. Ved oppstarten karakteriserte krinssekretær Erik Furnes i SI resultatet som ein milepæl i indremisjonsrørsla si historie.⁴⁵

Sunnmørskirka nyttar nemningar som gudsteneste og kyrkje for å understreke at dette er eit heilskapeleg tilbod med dåp, konfirmasjon og gravferd, og både "alt under same tak"-argumentet og skepsis til Dnk spela ei rolle i etableringa av kyrkja, ifølgje eit intervju med Furnes.⁴⁶ Samstundes tenkjer ein at kyrkjelyden skal vere eit knutepunkt mellom og eit supplement til bedehusa på Sunnmøre, og inspirere medlemene til å virke der dei bur.⁴⁷ Sunnmørskirka blir leia av eit hyrderåd (med berre menn som medlemmer), som igjen er ein del av styret for kyrkjelyden, og som saman med ein eventuell pastor (ikkje tilsett enno) vil stå under tilsyn av leiinga i SI og Imf.

Ved skipinga uttala gruppa som sto bak at dei ikkje ville opp-

mode folk om å melde seg ut av Dnk, og at medlemskap begge stader var greit.⁴⁸ Dei eventuelle kyrkjerettslege og økonomiske problema som måtte oppstå i samband med dobbelte medlemskapsordningar dersom Sunnmørskirka juridisk sett skulle bli eige trussamfunn, blir ikkje tematisert ved oppstarten. Samstundes seier Indremisjonsforbundet sin generalsekretær Karl Johan Hallaråker, som har vore konsultert undervegs i prosessen mot kyrkjelydsdanninga, at ei slik forsamling i prinsippet vil vere for dei som er *utmelde* av Dnk og som ikkje finn seg til rette i ei luthersk frikyrkje heller. Nemninga "kyrkjesamfunn" liker han ikkje å bruke: Grunnjinginga hans går på at dette korkje er eit bibelsk eller eit vedkjenningsmessig omgrep, men eit organisasjonsomgrep.⁴⁹ Etter kyrkjemøtet 2007 har fleire sentrale personar i leiinga av Sunnmørskirka meldt seg ut av Dnk.

Tre kyrkelydar – tre historier

I åra kring årtusensskiftet har det gåttføre seg eit omfattande refleksjons- og utviklingsarbeid med omsyn til kyrkjepraksis og kyrkjetenking i dei lutherske lekmannsorganisasjonane. *Korleis* dette skjer, skil seg frå organisasjon til organisasjon og frå lokalmiljø til lokalmiljø.

I Indremisjonsselskapet, seinare Normisjon, var denne utviklinga i første fase initiert frå leiinga i organisasjonen og ikkje i den lokale forsamlinga, noko som kjem til uttrykk i historia om Storsalen. Det har gått føre seg ein dialog med Dnk, som gjennom biskopen hatt tilsyn med prestane i, og ført kyrkjebok for forsamlinga.⁵⁰ Dette kan tolkast som ei markering av første delen av indremisjonsrørsla sitt gamle slagord – "i kyrkja". Mange har nok tenkt at forsøksordninga med valkyrkjelydar, som vart vedteken på kyrkjemøtet i 2005, burde kunne gje kyrkjelydar som Storsalen og IMI-kirken ein formell plass i Dnk. Samstundes ser det ikkje ut til at Normisjon ønskjer å binde forsamlingane sine til å ligge under kyrkjeleg tilsyn og nytte ordinerte prestar, og ha dåp som einaste medlemskriterium.⁵¹ Igjen blir atterhaldet "...men ikkje under kyrkja" uttrykt.

I Indremisjonsforbundet og Norsk Luthersk Misjonssamband har utviklinga mot kyrkjelydsdanningar tatt ein annan veg. Forløparen til etableringa av bedehusforsamlingar som kyrkjelyd finn vi i det eg vil kalle første fase i kyrkjeleggjinga av bedehusa: I løpet av det siste tiåret av 1900-talet blir det etablert praksisar med kyrkjelyden sine kjenneteikn på fleire norske bedehus. Desse

praksisane er det i beste fall ambivalens i høve til, i verste fall usemje om i organisasjonane. I etterkant (andre fase) har organisasjonar, forsamlingar og kyrkjelydar arbeidd med å fortolke eller grunngje denne praksisen teologisk, og i løpet av dei første femseks åra av 2000-talet har dette vore drøfta i heile organisasjonane si breidde.

Lekmannsorganisasjonane har ideologisk sett hatt eit klart ned-anfrå-preg : Lokalforsamlinga er ekklesiologisk og organisatorisk utgangspunkt for verksemda. Samstundes har ingen av dei profilerte kyrkjelydane eg har handsama ovanfor sprunge ut av ei ein-skild bedehusforsamling: Gudstenestefeiringa i Storsalen var initiert frå sentralt hald i organisasjonen. Bak Sunnmørskirka står sentrale personar frå fleire bedehusforsamlingar, men danninga av kyrkjelyden må sjåast på bakgrunn av ei rørsle som har vore i ImF over tid. Tremorkirken vaks fram frå ei bibelgruppe, og melde seg inn i NLM som forsamling.

Det ser ut til at nye, lokalt etablerte praksisar har indusert refleksjon i organisasjonane sentralt, jfr. innstillinga *Røtter og fornyelse* som vart lagt fram for ImF sitt styre i 2003. Ein organisasjonskomité la gjennom dette dokumentet fram føringar for korleis “en kan kjenne røttene for bevegelsen og samtidig være fokusert på fornyelse” – ”hva som skal være uforanderlig, - og hva som kan og bør forandres!”⁵²

Kyrkjesynt og terminologi – nokre generelle utviklingsdrag og konkrete døme

Fram til nyleg har kyrkjeomgrepet i Noreg vore brukt om og av Dnk og tradisjonelle kyrkjefamfunn som katolikkane, baptistkyrkja, metodistkyrkja og Den evangelisk-lutherske frikyrkja i Noreg. Pinsevever, derimot, har jamt over vegra seg mot å bruke kyrkjeomgrepet. I staden har omgrep som ”menighet” (heller enn det nynorske kyrkjelyd) eller ”forsamling” vore hyppig nytta – sjølv på nynorsk, jfr. Ludvig Hope-sitatet tidlegare i artikkelen. Pinseforsamlingar har først dei siste åra teke til å kalle seg ”kyrkjer”.⁵³ Dei nye kyrkjedanningane innan lekmannsrørsla er, som vist, heller ikkje framande for å nytte kyrkjeomgrepet om eiga verksemd.

Hegstad 1996 peikar på at nokre av desse omgrepa, som ”menighet”, ”kristenflokk” eller ”kristenfolk” har referansar til nytestamentleg tekstmateriale, medan andre (t.d. ”foreining”, ”organisasjon”) har det ikkje. At ein i mindre grad har nytta omgrep som gir assosiasjonar til tradisjonelle kyrkjefamfunn, men

heller har valt omgrep som på det tidspunktet verksemda tok til var ledige på marknaden, medverkar til at føresetnadene for å samanlikne ekklesiologien i organisasjonsverksemda med tradisjonell ekklesiologi blir uklare. Vidare, seier Hegstad, gjer dette at konfliktar mellom ulike tenkjemåtar ikkje så lett kjem til uttrykk på det terminologiske planet. Medan den tradisjonelle ekklesiologien omtalar fellesskapet av alle døypte, også inkludert veneflokken på bedehuset, er vekkingsekklesiologien sitt fellesskap dei omvende. Såleis ligg det føre to språkspel – som sjølv om dei overlappar, må haldast frå kvarandre. Samspelet mellom språk og praksis i dei ulike fellesskapa er det ikkje umiddelbart mogeleg å samanlikne.⁵⁴

I *Lov for Indremisjonsforbundet*, som vart revidert i 2001, heiter det at ImF er dei innmelde "kretser, samskipnader, foreningar, forsamlingar og *menigheter*" (mi kursivering) som er einige i forbundet sitt grunnlag og føremål slik det kjem fram av dei følgjande paragrafane. Bibelteologisk er det, som ImF peikar på i "Røtter og fornyelse", ingen forskjell mellom "forsamling" og "menighet", men i det norske språket, blir det sagt, er "menighet" et begrep som er kjent for sitt åndelige innhold, og som i tillegg har betydning av å være en selvstendig enhet med det innhold som en kjenner fra menigheter innen Dnk og i frikirkelige kretser".⁵⁵

I kjølvatnet er dette er nemningar som "møte" eller "høgtidsmøte" om den samlinga som går føre seg søndag gjerne erstatta med "gudsteneste". Sunnmørskirka brukar t.d. denne nemninga om søndagsmøta sine, medan byforsamlinga Betlehem (Bergen Indremisjon) framleis kallar slike samlingar for "møte". Tremorkirken brukar nemningane "gudsteneste" og søndagsmøte om kvarandre. I *Handbok for bedehuset* har ImF utvikla ein eigen dagsorden eller liturgi til bruk for slike samlingar – ein modell for såkalla "Storsamling".⁵⁶ Her blir det opna for å kalle slike samlingar for gudstenester, men både nemning og tidspunkt for samlinga må tilpassast lokale forhold, blir det understreka. I urbane strøk blir det tilrådd å halde slike samlingar kvar søndag føremiddag. Malen minnar om høgmesse, men inneheld ikkje eit obligatorisk Kyrie. På den tradisjonelle Gloria-plassen har vi eit lov-songspunkt med påfølgjande truedkjening (Credo). Nattverdligturgien inneheld ikkje Sanctus/Benedictus- eller Agnus Dei-ledd. Det einaste faste leddet er innstiftingsorda frå 1. Kor 11, 23 – 26. Den såkalla "frie nattverden" på bedehusa har sidan han vart til late i 1913, ofte vore forretta i eigne, mindre samlingar (sjå ovan-

for), men *Handbok for bedehuset* oppfordrar til å feire nattverd i Storsamlingane.

Tradisjonelle titlar som sekretær- eller forkyntnar blir i aukande grad erstatta av t.d. forsamlingsleiar eller pastor. Likevel er det ambivalens og varsemd til stades i høve til bruk av tradisjonell kyrkjeleg terminologi om indremisjonsverksemda: "Hvordan bevare en klar lavkirkelig embetsprofil med basis i det allmenne prestedømmet og nådegavene, når en peker ut et eget åndelig lederskap og kanskje bruker titler som er parallelle med kirkelige og frikirkelige menigheter?"⁵⁷ Atterhaldet kan synest inkonsekvent når ein samstundes er oppteken av at ordningsspørsmål ikkje har status som vedkjenningspørsmål.

I ein artikkel i *Agenda 3:16* 12/06 intervjuar journalisten Espen Utaker forsamlingsutviklar Reidar Hillesund, som seier at overgangen mellom forsamlingar og kyrkjelydar er glidande, og at det ikkje formålstenleg å skilje skarpt her. I artikkelen blir det sett opp ein typologi over kva foreining, forsamling og kyrkjelyd (menighet) inneber. Han tolkar forsamling meir som eit lågterskeltilbod, og mindre truande på kyrkjeframande. Foreininga har fokus på fellesskap og misjon, og foreininga sine medlemmer er aktive både i lokalkyrkjelyden i DnK og foreiningsfellesskapet. Normisjon hadde på dette tidspunktet 1500 foreiningar. Forsamlingar har heilskapsstrategiar og arbeider med utvikling av fellesskapsformer, og dei fleste forsamlingar praktiserer nattverd. Ein kyrkjelyd i Normisjon praktiserer både dåp og nattverd, og dåp blir ført i kyrkjebøkene til lokalkyrkjelydar i DnK. Ein Normisjon-kyrkjelyd er ikkje kyrkjelyd i kyrkjerettsleg forstand, men "ut fra en bibelsk forståelse av menighetsbegrepet".⁵⁸

Det synest jamt over å like føre ei pragmatisk haldning til bruken av dei ulike omgrepa, men tendensen til å ta i bruk tradisjonelt kyrkjelege omgrep om verksemd og medarbeidarar er klar. Eg trur at desse endringane *både* inneber ei induktiv og kontekstuell retenking av eiga verksemd og ein applikasjon av amerikansk kyrkjevekstlitteratur,⁵⁹ men dette trengs å undersøkjast nærare. Kykjevekstrørslene⁶⁰ har ulike konfesjonelle profilar, men blir nytta på tvers av dette. Sams for alle rørslene er ei sterk vektlegging på og bruk av empiriske analyser som kontekst og utgangspunkt for kyrkjepraksisen, og ein utstrakt bruk av postmodernitetsdiagnosen i høve til samtida vår. Det bør vere ei brei forskingsoppgåve å arbeide med desse rørslene sine konkrete nedslag og utbreiinga deira i det norske kyrkjelandskapet, likeeins

med metodane deira, nett fordi dei er premissleverandørar for norsk kyrkjepraksis på ein måte som ofte ikkje blir eksplisitt drøfta. Det er førebels skrive nokre artiklar og studentoppgåver om emnet.⁶¹

Kva inneber adopsjonen av den "kyrkjelege" terminologien? I lekmannsorganisasjonane ser vi no ei tilnærming til det ein frå Dnk (og andre tradisjonelle kyrkjefamfunn) kjenner som kyrkje- og gudstenestep praksis. Argumenta "heilskapeleg tilbod" og "alt under eitt tak" tyder på at det ligg føre ei erkjenning av og tilslutning til at sakramenta er viktige i truslivet, og at dei høyrer heime i einkvar kyrkjepraksis. Det er ikkje berre snakk om å vere "i kyrkja, men ikkje under kyrkja", men å ei medvitsgjering i høve til å vere og kva det *inneber* å vere kyrkje. Sånn sett er organisasjonane i ferd med å bli "meir kyrkje", men i dette treng det ikkje å ligge ei tilnærming til Dnk – det kan like gjerne vere motsett. Når vi før har tala om lekmannsorganisasjonane sitt kyrkjesynt, har dette omgrepet i hovudsak referert til organisasjonane sitt syn på Dnk og samarbeidet med denne. Dette er som vist ikkje lenger dekkjande. I studiet av lekmannsorganisasjonane kan ikkje omgrepet "kyrkjesynt" lenger brukast berre avgrensande i høve til Dnk, men også i høve til synet på lekmannsforsamlingane si *eiga* verksemd som kyrkjetenking og kyrkjepraksis.

Oppsummering og utblikk

Debatten kring "full pakke" på bedehusa går via fleire liner – teologiske, kyrkjerettslege og kulturalanalytiske:

Den eine er lina blir dreier seg om ein generell teologisk protest mot utviklinga i Dnk. Denne lina har dei siste ti – tjue åra oftast vore sett i samheng med Dnk og dei teologiske lærestadene si utvikling i høve til samlivsetiske spørsmål, ikkje dogmatiske (som kva tilfellet var på Calmeyergatemøtet si tid), og har i det siste vore debattert både i stat/kyrkje-spørsmålet⁶² og etter kyrkjemøtet sitt vedtak i KM-sak 07/07, *Tilsetjing og vigsling i Dnk av homofile i partnarskap. Konsekvensar av fråsegna frå Lærenemnda 2006*.⁶³ NLM ønskjer no å leggje til rette for at folk kan ha ei kyrkjerettsleg tilhørsle til organisasjonen.⁶⁴ Normisjon har sendt ut eit rettleiingsskriv til forsamlingane sine, men oppfordrar førebels ikkje til utmelding.⁶⁵ Imf oppfordrar til grundig og kontekstuell refleksjon, anbefalar Bibelen og "Handbok for bedehuset" som refleksjonsgrunnlag, og ber "bibeltru medarbeidarar" i Dnk støtte lokale initiativ til forsamlingsbygging, utan å anbefale utmelding – det er eit samvitsspørsmål.⁶⁶

Den andre lina er knytt til ei "sosiologisk" grunngeving. Denne grunngevinga kan vere av individuell/lokal art og/eller av kultur-analytisk karakter⁶⁷. I det første tilfellet blir det ofte argumentert med at for å halde på familiane i dag bør bedehuset eller forsamlingslokalet gje eit heilskapeleg tilbod – alt under eitt tak. Eg har vist at sjølv om dette er til stades som eit sentralt argument, viser dei konkrete hendingane og kyrkjelydsdanningane at det ikkje alltid blir slik i praksis. Storsalen og Tremorkirken lukkest med dette, medan Sunnmørskirka blir ei kyrkje ved sidan av, og i praksis for dei mest profilerte medlemmene frå, dei lokale forsamlingane. – Den kulturanalytiske varianten inneber bruk av kontekstanalyser med meir eller mindre presist samfunnsvitenskapleg tilsnitt, gjerne med postmodernitet som nøkkelord, jfr. kyrkjevekstrørselene.

For det tredje: Dagens praksis går føre seg i ei kyrkjerettsleg gråsoner der forsamlingane ikkje får støtte som andre trus- og livssynssamfunn,⁶⁸ og der det ikkje blir tydeleg kva som er kva, noko ein debatt rundt ein barnedåp på Misjonssalen i Ålesund illustrerer: Biskopen og forsamlingsleiar er usamde om kva ordningsmessigs spørsmål har å seie for den kyrkjelege einskapen – biskopen meiner at slik dåp er kyrkjesplittande, om han er aldri så mykje avklara med det lokale presteskapet.⁶⁹ Det synest å ligge føre ei førestilling om "fri dåp" som kan samanliknast med "fri nattverd", og som ser bort ifrå at dei to sakramenta har ulik kyrkjerettsleg tyding.⁷⁰ Det må avklarast, både i organisasjonane og i Dnk, kva som gjeld terminologi, teologi og kyrkjerett.

Når det i organisasjonane blir opna for eit mangfald i måten å organisere dei lokale einingane på, som foreining, forsamling eller kyrkjelyd, blir dette gjerne sett på som ordnings- og ikkje lærespørsmål, med tilvising til CA VII, der forvaltninga av sakramenta for forkynninga av evangeliet er kriterium for kyrkjeleg einskap. Formale og juridiske definisjonar av kyrkjelyd og trussamfunn verkar å vere uinteressante i denne samanhengen. Dette gjer også at kyrkjelydane det gjeld ikkje kan plasserast tydeleg korkje sivil- eller kyrkjerettsleg, noko organisasjonane vil kome til å oppleve som eit problem etterkvart. Med eventuelle utmeldingsrush frå Dnk vil det nok tvinge seg fram ei kyrkjerettsleg og organisatorisk avklaring her – NLM har såleis allereie tatt eit initiativ på dette punktet.

Vekkingsrørselene har representert eit dynamisk, men kritisk element i norsk teologi og kyrkjeliv. Spenninga mellom vek-

kingskristendom og kyrkjeleg kristendom set framleis diskursen for norsk kyrkjetenking og kyrkjepraksis på mange vis. I denne artikkelen har eg, ved å rette søkjelyset mot organisasjonane som teologiske subjekt, vist at grunngevingsbiletet må vere meir nyansert. Spørsmålet om lekmannsorganisasjonane sin plass i kyrkjelandskapet handlar ikkje berre om at Dnk si forvaltning av den historiske arven, men også om organisasjonane si forvaltning av sin *eigen* arv.

Difor spør eg om ikkje utviklinga mot "full pakke" og "alt under eitt tak" må sjåast *ikkje berre* som ein protest mot Dnk, men òg som ein protest mot ein bedehuskultur som har vore sakramentsfattig både praktisk og *teologisk* sett? Når ein tar til å feire nattverd i ei gudstenesteliknande "storsamling" på bedehuset, som kyrkjelyd – er ikkje dette ei teologisk endring av dimensjonar? Kan det ikkje seie noko om at folk ønskjer å vere kyrkje på annleis vis, ikkje berre i høve til Dnk, men også i høve til den tradisjonelle bedehuskulturen? Når Indremisjonsselskapet i si tid vedtok å satse på bymisjon og bruke gudstenester, var dette også eit resultat av at ein meinte å sjå særskilte behov og identifiserte kulturelle mønster ein syntest ein måtte ta omsyn til for å fylle desse behova.

Samanlikna med organisasjonane har Dnk vore langt meir atterhalden i høve til å innføre mangfaldige måtar å organisere den einskilde kyrkjelyden på, t.d. gjennom haldningane til fenomen som valkyrkjelydar og soknebandsløysning. I Stavanger bispedøme har særskilt personar og foreiningar knytt til Det norske misjonsselskap (NMS) vore pådrivar for etablering av valkyrkjelydar innan Dnk. Sjølv om Dnk no opnar for forsøksordningar på dette området, blir det framleis presisert at soknekyrkjelyden skal vere ekklesiologisk hovudmodell, og det blir stilt strenge krav til demokratiske styringsformer.⁷¹

Spørsmålet er no det no avteiknar seg ein tredje fase i den prosessen vi med fare for å misforståast kan kalle kyrkjeleggjeringsringa av lekmannsorganisasjonane våre: Ei aktiv misjonering for kyrkjelydsdanning. Leiar i Indremisjonsforbundet, Erik Furnes, har sjølv meldt seg ut av Dnk etter kyrkjemøtet.⁷² Generalsekretær Karl Johan Hallaråker går samstundes ut med ei aktiv oppmoding til å bygge forsamlingar, men med lokalt tilpassa strategiar.⁷³ Normisjon sine forsamlingar og kyrkjelydar er organisert i nettverket <http://www.fellesskap.no>⁷⁴ I dette nettverket blir det tenkt vidare om fellesskap enn berre kyrkjelyd/forsamling – det er tale om å

knytte ulike slags “dynamiske, kreative, selvstendige” grupper saman, grupper som like gjerne kan vere kyrkjelydar som trimgrupper.⁷⁵ Likeeins vedtok generalforsamlinga i NLM i 2000 at organisasjonen består både av misjonsforsamlingar og foreiningar. Oslo og Drammen krins av NLM vedtok i mai 2006 å setje i gang eit aktivt arbeid med forsamlingsplanting. Også her er det offisielt sett uro over utviklinga i Dnk som blir brukt som argument.⁷⁶ Eg har i denne artikkelen vist at dette argumentet i beste fall ikkje kan stå åleine, at det i verste fall kan tolkast som eit vikarierande motiv, og at det i alle høve må gjevast fleire og meir nyanserte forklaringar på utviklinga som har gått – og framleis går – føre seg.

Noter

- ¹ Hegstad 1999 s 75. Ellers kjenner vi ein ekklesiologisk ellipsemodell frå Dag Myhre-Nielsen si avhandling *En bellig og ganske alminnelig kirke* (Trondheim: Tapir 1998), men her er tyngdepunkta i ellipsen gitt ei teologisk og ikkje ei empirisk tyding – som det openberra og det lekamlege ved kyrkja
- ² Hegstad 1999 s 98 og 99
- ³ Med “bedehusdåp” meiner eg dåp som går føre seg i regi av ei bedehusforsamling og blir forretta av organisasjonen sine egne tilsette eller friviljuge/tiltitsvalde, til forskjell frå dåp i DnK-gudstenester som går føre seg på bedehus som har fungert som gudstenesteadar og interimskyrkjer. Elles veit eg frå oppveksten på Sunnmøre om tilfelle av dåpshandlingar i privat regi, gjerne i heimen, utført for og/eller av folk med tilknytning til dåverande Den vestlandske indremisjon, men desse har vore lite kjende og med dette lite offentleg debatterte i organisasjonen og elles. Helst vart det halde litt lokk over at dette fann stad i det heile.
- ⁴ Deler av liturgien blir referert i Vårt Land 19.03.96: “...(vitnene og dåpskandidaten går fram). Etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Ved håndspåleggelse. Den aronittiske velsignelse. Lovprisning: Pet 1,3, Fil 1,6. Fadervår. Fri bønn. Dåpen og dens forpliktelse: Rom 6, 3 – 4b. Han var gjenstand for offentlig debatt i den kristelige dagspressa, og var mellom anna sterkt kritisert av MF-teologar. I leiinga i Imf var det ambivalens til handlinga. På leiarhald i DVI var det ambivalens i høve til dei nye praksisane: Det blir samstundes vist til “læremessig utglidning” i Dnk og uttrykt atterhald mot eiga kyrkjedanning. Usemjen på teologisk (luthersk vs. reformert teologi), kyrkjerettsleg og organisatorisk nivå (dei einiskilde forsamlingane sin sjølvråderett vs. dei sentrale organa sin styringsrett) må tolkast som at saka på denne tida uttrykte spenning innan organisasjonen. Likevel er det semje om at dåpen eit så sterkt “kyrkjedannande signal” at han må handsamast på organisasjonsnivå.
- ⁵ *Dagen* 28.08.95
- ⁶ Den mest omfangsrike bidraget til forståinga av bedehuskulturen i Noreg på 1900-talet er Olaf Agedal si avhandling *Bedehusfolket* (Trondheim: Tapir 2003). Emnet har vidare vore studert av etnologar som Andreas Ropeid (Sjå

t.d. *Bedebus i Rogaland: administrasjon og bruk*, Oslo: Norsk etnologisk gransking 1993) og Grete Swensen ("Vår demokratiske kulturarv : forsamlingshusene" i *Fortidsvern* 2005) og historikarar som Bjørn Slettan (Sjå t.d. "O, at jeg kunde min Jesum prise-": folkelig religiøsitet og vekkelsesliv på Agder på 1800-tallet, Oslo: NAVF/Universitetsforlaget 1992) og Berge Furre, sistnemnde med Soga om Lars Oftedal (Oslo: Samlaget 1990). Dag Thorkildsen har studert 1800-talet sine vekkingar i Norden i eit moderniseringsperspektiv ("Vekkelse og modernisering i Norden på 1800-tallet" i *Historisk tidsskrift* 77, nr 2 (1998), s. 60 – 68). Bjørg Seland ("Bedehusets kjønnsregime" i Knudsen, Jon P. og Skjeie, Hege (red.): *Hvitt stakitt og fiberoptikk : regionale myter, regional makt*, Kristiansand: Høyskoleforlaget 2003) og Kristin Nordseth (*La os bryte over tvert med vor stumhet! Kvinners vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*, Oslo: MF 2007) har arbeidd med organisasjonslivet utifrå eit kjønnsperspektiv. Hegstad 1996 tar m.a. føre seg forholdet mellom vekkingskristendom og misjonshusmiljø, og Hegstad 1999 tar opp tilhøvet mellom organisasjonane og Dnk. Innan Universitetet i Agder sitt prosjekt *Gud på Sørlandet* er også bedehuskulturen eit tema. Organisasjonane sine egne historiske skrift er også viktig kjeldemateriale for bedehusforskarar, sjølv om desse skrifter ikkje alltid kan reknast som forskning.

⁷ Agedal 2003 s 6

⁸ Repstad 2000 s 28. Ein aktiv kristen er ei som tar del i gudtenester eller kristetelege møte minst ein gong i månaden.

⁹ Med "strategisk kyrkjetenking" forstår eg teologien sin kritiske og konstruktive funksjon i høve til alle sider ved kyrkja sin praksis, jfr. Hegstad 2002 s 174

¹⁰ Hegstad 1999 s 101

¹¹ jfr. Ole Hallesby sin kritikk av biskop Jens Tandberg noko før. Tandberg vart vraka som formann i MF sitt forstandarskap som følge av denne kritikken. Sjå Oftestad m.fl. 1991 s 247

¹² Lunde forlag utga i 2001 ei forkorta utgåve *Kyrkja og Guds folk* i bokmålsomsetjing under tittelen *Guds folk og folkekirken*. Konteksten Hope skriv i er spenninga mellom vekkingsrørslene og dei nye sokneråda, med eit komparativt perspektiv til amerikansk kyrkjeliv. Tilgjengeleggjinga som omsetjinga til bokmål inneber og den nye tittelen kan tolkast som at ein i det NLM-tilknytta forlaget ser på dette som ei bok som har fornya aktualitet også i dagens kyrkjelege debatt. Bruken av ordet "folkekirken" i staden for det vidare "kyrkja" i tittelen er interessant, og inneber ei vridning i høve til Hope sitt eige perspektiv. Resepsjonshistorisk sette er det også interessant å sjå at dei delene av boka ein har valt å utelate i omsetjinga, stor sett er relaterte til amerikansk kyrkjeliv og med dette svekkar det komparative perspektivet som Hope nyttar i argumentasjonen.

¹³ Sitat frå *Kyrkja og Guds folk* gjengitt i Jørgensen m.fl. (red.) 1995 s 470 Det er interessant at Hope nyttar bokmålsordet "menigheten" og ikkje "kyrkjelyden" – kanskje er dette for å unngå eit belasta kyrkjeomgrep?

¹⁴ Wisløff 1971 s 109

¹⁵ Sitat frå *Kyrkja og Guds folk* gjengitt i Jørgensen m.fl. (red.) 1995 s 471

¹⁶ <http://nlm.no/index.php?pid=1009>

¹⁷ [http://www.Imf.no/?vis=artikkel&fid=272&id=1212200523574131578&t=ImF til tjeneste](http://www.Imf.no/?vis=artikkel&fid=272&id=1212200523574131578&t=Imf%20til%20tjeneste)

¹⁸ http://www.normisjon.no/index.php?kat_id=56

- ¹⁹ Dette er ei journalistisk, men også teologisk drøftande, framstilling av utviklinga mot kyrkjelyd i Storsalen.
- ²⁰ Andersen 2003 s 52
- ²¹ Sjø t.d. Bakke, Ray: *A Theology As Big as The City*, Downers Grove: InterVarsity Press 1997
- ²² Andersen 2002 s 20
- ²³ Andersen 2002 s 21
- ²⁴ Andersen 2002 s 14 og 25
- ²⁵ Andersen 2002 s 15
- ²⁶ Andersen 2002 s 22
- ²⁷ Kveldsgudstenester med eit moderne uttrykk, særskilt retta mot ungdom
- ²⁸ Andersen 2002 s 112
- ²⁹ Ein kyrkjelyd som rettar seg mot ein bestemt kategori menneske framfor menneske i eit bestemt geografisk område.
- ³⁰ Andersen 2002 s 25
- ³¹ Andersen 2002 s 116
- ³² Andersen 2002 s 101
- ³³ Andersen 2002 s 6
- ³⁴ Andersen 2002 s 100
- ⁵ Andersen 2002 s 108
- ³⁶ <http://www.saddleback.com/> Saddleback er ein baptistkyrkjelyd i California. Kyrkjelyden er berømt for sitt «purposedriven-paradigm», som i norske utgåver av Saddleback-bøker er omsett med både målretta og med nyordet hensiktsdrevet, og som har gjeve namn til ei heil rørsle.
- ³⁷ Olav Garcia de Presno, tidlegare prest i Storsalen, arrangerer studie- og inspirasjonsreiser til denne kyrkjelyden:
<http://www.k-vekst.no/ressurs/artikler/saddleback.html>
- ³⁸ <http://www.idag.no/aktuelt-oppslag.php3?ID=11218>
- ³⁹ <http://www.idag.no/aktuelt-oppslag.php3?ID=11165>
- ⁴⁰ <http://www.bt.no/lokalt/hordaland/article7152.ece>
- ⁴¹ <http://www.tremorkirken.no/artikler/559/>
- ⁴² <http://www.tremorkirken.no/tremorkidz/>
- ⁴³ <http://www.idag.no/debatt-oppslag.php3?ID=10910>
- ⁴⁴ SI er ein samskipnad i Indremisjonsforbundet.
- ⁴⁵ http://www.dagen.no/show_art.cgi?art=8508
- ⁴⁶ http://www.dagen.no/show_art.cgi?art=8508
- ⁴⁷ <http://www.sambaandet.no/?vis=nyhet&id=191>
- ⁴⁸ <http://www.smp.no/default.asp?page=1003,1004&item=242219,1&lang=1>
- ⁴⁹ http://www.dagen.no/show_art.cgi?art=7454
- ⁵⁰ IMI-kirken i Stavanger har gjort det på liknande vis, og har ein samarbeid-savtale med Stavanger bispedøme. Kleven 2006 s 58 .
- ⁵¹ Kleven 2006 s 58. Kleven referer her til ein epost frå Kjøde.
- ⁵² <http://www.nkrs.no/index.php?section=katalog&cat=6000&id=101>
- ⁵³ Døme på tidfesting av ei slik namneendring (2004) finn vi her: <http://agapekirka.no/cgi-bin/agape2/lagside.pl?id1=pages&id2=10&id3=10&r=8>. (frittstående, Pensacolainspirert kyrkjelyd med utgangspunkt i Misjonsforbundet). Sjø også www.pinsekyrkja.no , www.pinsekirka.no, www.pinsekirken.org (pinsekyrkjelydar)
- ⁵⁴ Hegstad 1996 s 162
- ⁵⁵ "Røtter og fornyelse" s. 6

- ⁵⁶ *Handbok for Bedehuset* 2003 pkt. 3.12 og 13
- ⁵⁷ "Røtter og fornyelse" s. 8
- ⁵⁸ Utaker 2006 s. 38 og 39
- ⁵⁹ Eit døme: I ein nettleiar i Utsyn peiker Espen Ottosen i NLM på element i Willow Creek som er problematiske for NLM, mellom anna kvinnepastorar og dåpssynet, men konkludere med at dette "Samtidig framstår menigheten som en solid, evangelisk kirke som taler om Bibelens troverdighet, om omvendelsens nødvendighet og om viktigheten av et hellig liv", og argumenterer difor for openheit i høve til rørsla (<http://utsyn.no/showleader.php?id=102>).
- ⁶⁰ Så langt eg har registrert, har i tillegg til *Urban Ministries* følgjande rørsler fått eit tydeleg nedslag i Norge: Naturlig kirkevekst (<http://www.k-vekst.no>). Ei liste over kyrkjelydar som har nytta naturleg kyrkjevekst-programmet finn vi på <http://www.k-vekst.no/ressurs/artikler/index.html>, mellom desse finn vi i kyrkjelydar og forsamlingar både frå DnK, Den evangelisk-lutherske frikirke, Indremisjonsforbundet, pinsærørsla og fleire. Inspiratarar her er Christian A. Schwarz), *DAWN* (<http://www.dawnnorge.no/> og <http://www.dawnkonferansen.no/> - DAWN står for Dicipling A Whole Nation. Organisasjonen sine nettsider ser ikkje ut til å vere oppdaterte siste året.), *Saddleback* (<http://www.saddleback.com/>, <http://www.purposedriven.com/>. McLaren sine bøker *Målrettet liv* (Kjeller 2003:Hermon) og *Målrettet menighet* (Kjeller1999: Hermon) og ein anna Saddleback-pastoren, Doug Fields, si bok *Hensiktsdrevet ungdomsarbeid* (Oslo 2004:Luther) er svært mykje nytta i norsk samanheng. Storsalen har (som vist ovanfor) tilknytning til denne rørsla.), samt *Willow Creek* (<http://www.willowcreek.no/> - her er mellom anna fleire NLM-institusjonar medlemmer. Organisasjonen har også samarbeidd med Willow Creek om utgjeving av studiemateriale (<http://www.utsyn.net/showarticle.php?id=321>). Inspirator til denne rørsla er Bill Hybels, sjå <http://www.willowcreek.org/>. Mellom anna har fleire deler avNLM ei tilknytning hit.)
- ⁶¹ Harald Hegstad har gjort fleire mindre faglege arbeide knyt til denne problematikken, og søkt å etablere norske modellar for kyrkjelydsutvikling. Av studentoppgåver rettleia av Hegstad kan nemnast Kleven 2006, vidare Arnesen, Bent E.: *Metoder og vekst. En analyse og vurdering av Willow Creek CommunityChurchs teologi og metoder for menighetsvekst med tanke på overføringsmuligheter til lokale menigheter i Den norske kirke* Oslo 2006 (MF), Hauge, Bjørn Inge: *Trosopplæring og ekklesiologi, Et case-studium av trosopplæring i enmenighet i NMS' nettverk for menighetsplantning og menighetsutvikling*, Oslo 2006 (MF).
- ⁶² Alle tre organisasjonane ønskjer ei avikling av statskyrkja, Imf (<http://www.Imf.no/?vis=artikkel&fid=274&id=301120061210119721>) ønskjer fri og NLM (<http://www.utsyn.no/showarticle.php?id=1451>) ønskjer lovførakra folkekyrkje, mendant Normisjon (http://www.normisjon.no/index.php?kat_id=25&art_id=2857) ikkje har svart på dette spørsmålet i høringssvaret til utgreiinga om spørsmålet.
- ⁶³ <http://www.kirken.no/?event=showArticle&Famid=18716>
- ⁶⁴ <http://www.nlm.no/index.php?id=11074&pid=1045§ion=news&row-count=0>
- ⁶⁵ <http://www.magazinet.no/artikkel.asp?Artid=10558>
- ⁶⁶ <http://www.imf.no/?vis=artikkel&fid=274&id=3011200714250323282&maga-sin=ja>
- ⁶⁷ Leiar i Dagen 27.03 2006: "Å protestere mot kyrkja"
- ⁶⁸ "Røtter og fornyelse"

- ⁶⁹ Dagen 18.03 og 21.03 2006.
- ⁷⁰ Fri nattverd har vore tillete i Noreg sidan 1913, og Osberg-utvalet sin rapport *Ordinasjon og vigsling i Den norske kirke* grunngjer dette med religionsfri-dom: "...enhver borger har rett til å utøve sin religion, og da også både døpe og forette nattverd". (Osberg-utvalet 2004 s 23). Men slik fri dåp (som ikkje er nauddåp) og fri nattverd har ikkje heimel i *kyrkjeretten*, og er såleis ikkje i rettsleg forstand handlingar i Dnk. Men dåp og nattverd har ulik kyrkje-rettsleg status
- ⁷¹ KM-sak 9/05, <http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22505>
- ⁷² <http://www.nrk.no/nyheter/1.4177946>
- ⁷³ <http://www.imf.no/?vis=artikkel&fid=0&id=3011200714250323282>
- ⁷⁴ Nettverket har som visjon å "...å forandre hverdagen for mennesker, åndelig og sosialt, lokalt og globalt... gi opplevelsen av å se og bli sett både som enkeltmenneske og fellesskap... utruste ledere og medarbeidere til å utvikle og plante fellesskap... dyktiggjøre fellesskap til å tenke mangfold og muligheter i misjon, nasjonalt og internasjonalt."
- ⁷⁵ http://www.fellesskap.no/index.php?kat_id=6
- ⁷⁶ Dagen 24.05.2006

Litteratur og kjelder

- Aagedal, Olaf: *Bedehusfolket. Ein studie av bedehuskultur i tre bygder på 1908- og 1900-talet*, Trondheim: Tapir 2003
- Andersen, Geir Øystein: *Tid for menighet*, Oslo: Luther 2002
- Hegstad, Harald: *Trosfellesskap og folkekirke*, Trondheim: Tapir 1996
- Hegstad, Harald: *Kirke i forandring. Fellesskap, tilhørighet og mangfold i Den norske kirke*, Oslo: Luther 1999
- Hegstad, Harald: "Ekklesiologi i teori og praksis" i Heiene, Gunnar; Henriksen, Jan Olav, Thorjørnsen, Svein Olav (red.): *Teologi for kirken: festskrift til professor dr.theol. Torleiv Austad på 65-årsdagen*, Oslo: Verbum 2002
- Håndbok for bedehuset*, Bildøy: Indremisjonsforbundet 2003
- Jørgensen, Torstein; Montgomery, Ingun; Schumacher, Jan: (red.) *Gjør døren høy. Kirken i Norge 1000 år*, Oslo: Aschehoug 1995
- Kleven, Lise: *Tilhørighet til en valgmenighet. En empirisk undersøkelse i ByMenigheten – Sandnes (tidligere Lundebaugen menighet)*, spesialavhandling ved MF våren 2006 tilgjengeleg på http://www.bymenigheten-sandnes.no/docs/avhandling_lise_kleven_2006.pdf
- Lerheim, Birgitte: *Etikk, embete og einskap. Aktuelle perspektiv på Dnk. Hovudoppgåve i kristendomskunnskap*, Oslo: Teologisk fakultet 1996
- Oftestad, Bernt, Rasmussen, Tarald og Schumacher, Jan: *Norsk kirkehistorie*, Oslo 1991

- Osberg-utvalet: *Ordinasjon og vigsling i Den norske kirke*, Oslo 2004: Den norske kirke (rapport)
- Repstad, Pål: *Religiøst liv i det moderne Norge*, 2. utgåva, Oslo: Høyskoleforlaget 2000
- Røtter og fornyelse* (eit visjons- og styringsdokument som vart lagt fram for ImF si generalforsamling 2005), tilgjengeleg på <http://admin.ImF.no/ImF/db/repository/R%F8tter%20og%20fornyse%20til%20GF%202005%20Web.pdf>
- Utaker, Espen: "Fra forening til forsamling til menighet" i *Agenda* 3:16 12/2006 s 38f
- Wisløff, Carl Fredrik: *Norsk kirkehistorie, bind III*, Oslo: Lutherstiftelsen 1971
- Nettkjeldene er linka til i kvar einskild fotnote. Kjeldene var tilgjengelige 30.11.06, dersom dei einskilde artiklane og dokumenta det er linka til ikkje er datert seinare.

Birgitte Lerheim, f.1967. Cand.philol. med hovudfag i kristendomskunnskap frå Teologisk fakultet, Universitetet i Oslo 1996. Stipendiat ved TF, UiO 2000 - 2006, sidan 2008 prosjektmedarbeidar/universitetslektor ved TF. Leverer doktoravhandling mars 2008. Tema. Empiri og normativitet i kyrkjeforskninga.

Summary

The author describes recent changes in Norwegian church life through case studies of three different congregations from three different Norwegian lay mission organizations. Throughout the 20th century, the policy of these organizations towards the official structure of the Church of Norway has been "in the Church (of Norway), but not under the Church". While having their own meetings and spiritual traditions, their members have also used the rites and sacraments of the Church of Norway. But through processes that have taken place during the last two decades, some of the lay congregations are now becoming full-scale churches. This development is often seen as a protest against the policies of the Church of Norway (with the question of female and/or gay/lesbian ministers as a key issue). This article shows that this development has to be studied in a broader perspective, and that explications also have to be sought elsewhere, e.g. in the application of church growth ideologies developed outside Norway, and imported to these congregations.